

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«Шляхи підвищення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону»

Студентки 5 курсу ФУПОм –12 групи
напряму підготовки:
6.030508 «Фінанси і кредит»
спеціальності: «Фінанси, банківська
справа та страхування» за фаховим
спрямуванням «Фінанси»

Піскун Ірини

Керівник: к.е.н. Машко А. І.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

План

Вступ

1. Теоретико-організаційні засади функціонування місцевих бюджетів.
2. Аналіз доходів і видатків місцевих бюджетів в контексті соціально-економічного розвитку територій.
3. Перспективи наповнення місцевих бюджетів України.

Висновок

Список використаних джерел

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Теоретико-організаційні засади функціонування місцевих бюджетів.....	5
2. Аналіз доходів і видатків місцевих бюджетів в контексті соціально-економічного розвитку територій.....	13
3. Перспективи наповнення місцевих бюджетів України.....	21
Висновок	29
Список використаних джерел	31

Вступ

Актуальність теми. Місцевий бюджет є основним фінансовим планом регіону, тому проблеми формування і функціонування місцевих бюджетів залишаються вкрай актуальними в бюджетній системі України. Місцеві бюджети — це збалансовані розрахунки доходів і витрат, які акумулюються й витрачаються на відповідній території [11, с. 96].

Місцеві бюджети посідають одне з основних місць в економічній системі кожної держави. В них зусереджується велика частина державних фінансових ресурсів. Разом з тим, місцеві бюджети є найбільшою за кількістю ланкою бюджетної системи держави, що відіграє важливу роль у перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних видатків, насамперед, соціальної спрямованості. Все це вимагає належного рівня теоретичного обґрунтування та практичного вивчення дисципліни.

Як результат, зростають вимоги до фахівців в економічній сфері, які повинні володіти значним якісним обсягом теоретичних знань і практичними навиками функціонування місцевих фінансів, розуміти їх застосування в сучасних умовах економіки, а також використовувати ці знання у своїй діяльності.

Дану проблему вивчали такі дослідники, як Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І., Ширкевича І. Н. Омелянович Л. О., Левченко В. С., Хістева О. В., Фірсов Д. В., Кириленко О. П. та інші.

Мета і завдання дослідження. Мета курсової роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних основ та оцінка процесів формування і виконання місцевих бюджетів задля виявлення резервів збільшення надходжень до цих бюджетів.

Досягнення вказаної мети зумовилено потребою вирішення таких завдань:

- дослідити суть, особливості та організаційну структуру місцевих бюджетів;
- проаналізувати доходи і видатки місцевих бюджетів в контексті соціально-економічного розвитку території;

–визначити перспективи наповнення місцевих бюджетів України.

Об'єктом дослідження є місцеві бюджети.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади організації місцевих бюджетів в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальні методи наукового вивчення: для аналізу доходів та видатків бюджету – порівняльний аналіз та аналіз ретроспективних даних; при дослідженні сутності бюджетного устрою та бюджетної системи – метод наукової абстракції. Також відносно аналізу бюджетних показників використовувалися, систематизація і узагальнення даних, порівняння, деталізація, графічні методи дослідження.

Теоретичну й методологічну основу даної роботи складають наукові положення сучасної економічної теорії, концепції економічного розвитку, теоретичні висновки та узагальнення вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, що містяться у монографічній, спеціальній та періодичній літературі; нормативно-правові документи з досліджуваних питань.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації з питань місцевих бюджетів, закони і нормативні документи, матеріали Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, звітність органів Державної казначейської служби України, матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань та офіційних сайтів органів державної влади у мережі Інтернет.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 33 сторінку комп'ютерного тексту. У роботі 5 таблиць та 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 25 позицій.

1. Теоретико-організаційні засади функціонування місцевих бюджетів.

Важливою складовою бюджетної системи є місцеві бюджети. Від забезпеченості їх фінансовими ресурсами залежить соціально-економічний розвиток як окремої території так і держави загалом.

Розглянемо погляди на розуміння місцевих бюджетів в економічній літературі.

На початковому етапі організації бюджетної системи місцеві бюджети розглядались як сукупність певних завдань органів місцевого самоврядування і необхідна сума фінансових ресурсів для їх виконання.

Пізніше місцеві бюджети почали розглядати як "засіб задоволення місцевих потреб ... за рахунок дохідних джерел, наданих відповідним місцевим комітетам та радам". Ці два визначення відображають економічну сутність місцевих бюджетів і характеризують їх як фонд грошових коштів [18].

Щодо визначення поняття «місцеві бюджети» в економічній літературі нема одностойної точки зору. В науковій літературі дослідники по різному тлумачать значення цієї категорії. Так, Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М.І. дають визначення місцевих бюджетів як «сукупності економічних відносин, що виникають у зв'язку з утворенням і використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади у процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства» .

Інші ж науковці як Омелянович Л. О., Левченко В. С., Хістева О. В., Фірсов Д. В. розглядають місцевий бюджет у двох аспектах:

1) як організаційну форму акумуляції фінансових ресурсів для розпорядження органами місцевого самоврядування;

2) як систему фінансових відносин, що встановлюються як між державним і місцевим бюджетом, так і між місцевими бюджетами.

Кириленко О. П., характеризує місцевий бюджет як сукупність економічних відносин, які служать інструментом розподілу та перерозподілу

ВВП і національного доходу країни, забезпечуючи тим самим створення фінансової бази місцевих органів влади з метою задоволення економічних та соціальних потреб суспільства [9].

Формування та виконання місцевих бюджетів, повноваження учасників бюджетного процесу на місцевому рівні, розподіл функцій між ними регламентується законодавством. Зокрема – Конституцією України, Бюджетним кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законом України «Про місцеві державні адміністрації», щорічними Законами України «Про Державний бюджет України на відповідний рік», постановами Верховної Ради України, указами Президента України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України (зокрема, Європейською хартією місцевого самоврядування) та ін.

В умовах ринкових відносин і особливо в перехідний період до ринку бюджетна система є найважливішим економічним результатом. Від правильності побудови бюджетної системи залежить ефективне функціонування всього народного господарства країни, зовнішніх відносин.

Відповідно до бюджетного кодексу України бюджетна система складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Місцевими бюджетами визнаються обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. Відповідно бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань[3].

Відповідно до бюджетної термінології бюджетом області чи зведеним бюджетом області є сукупність бюджетів органів місцевого самоврядування області, що включає суто обласний бюджет, бюджети районів та бюджети міст обласного значення. Бюджет району включає районний бюджет, бюджети міст

районного значення, селищ, сіл. Зведені бюджети не затверджуються, цей термін використовується для статистичних цілей та порівняння [5, с. 6].

Організацію роботи зі складання проектів місцевих бюджетів здійснюють, обласні, Київська міська, районні державні адміністрації та виконавчі комітети місцевих рад [3]. Безпосередні розрахункові процедури та координування дій на місцевому рівні проводять, головні фінансові управління обласних та Київської міської державних адміністрацій, фінансові управління районних державних адміністрацій, фінансові управління (відділи) виконкомів міських рад, виконкоми сільських, селищних та міських міст районного підпорядкування рад.

Місцеві бюджети складають на основі чинного законодавства відповідно до положень бюджетної політики на місцевому рівні, яка розробляється перед складанням проекту бюджету і містить в собі:

- характеристику головних напрямів соціально-економічного розвитку та проблем територіальної одиниці;
- окреслення основних проблем росту дохідної частини та підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- аналіз виконання соціальних програм; вивчення реальних потреб населення в бюджетних послугах та коригування структури бюджетних послуг відповідно до цих потреб;
- реформування мережі бюджетних установ і структури послуг, які вони надають;
- визначення шляхів розвитку підприємств комунальної власності та підвищення ефективності управління ними;
- внесення поправок у середньотермінові та довготермінові програми, розгляд та затвердження нових програм;
- визначення шляхів ефективного використання коштів бюджету. [7, с. 412].

Затверджують місцеві бюджети представницькі органи влади (обласна, районна, міська, районна у місті (у разі їх створення), селищна, сільська ради). Для забезпечення реалізації затверджених у рішенні про місцевий бюджет пріоритетів бюджетної політики органів місцевого самоврядування, задоволення інтересів суспільства необхідно обрати ефективні методи, форми, важелі, інструменти, стимули, санкції, за допомогою котрих регулюються відносини, пов'язані з виконанням місцевого бюджету.

Виконання місцевих бюджетів потребує злагодженої роботи усіх учасників бюджетного процесу: місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів відповідних місцевих рад, сільських голів (якщо відповідні виконавчі органи не створені), Міністерства фінансів України, місцевих фінансових органів, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, розпорядників бюджетних коштів, юридичних та фізичних осіб – платників податків та зборів[15].

У бюджетному кодексі зазначено, що складовими частинами бюджету є загальний і спеціальний фонди. Із загального фонду здійснюється фінансування видатків із будь-яких надходжень, крім тих які зараховуються до спеціального фонду. Цей фонд призначений для фінансування основних функцій і завдань держави, територіальної громади.

Спеціальний фонд передбачає цільове використання коштів за бюджетним призначенням яке виступає як повноваження, надане головному розпорядникові бюджетних коштів Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має часові й кількісні обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Лише Бюджетним Кодексом України та законом про Державний бюджет України визначаються розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди і їх складові частини.

Дозволяється здійснювати передачу коштів між фондами бюджету лише в межах бюджетних призначень шляхом ухвалення рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього.

Видатки із спеціального фонду здійснюються відповідно до зарахованих коштів до цього фонду на конкретну мету.

Також, у бюджеті може створюватися резервний фонд за рішенням місцевої ради. Відповідно до законодавства, його обсяг не повинен перевищувати 1 % обсягу видатків загального фонду бюджету.

Резервний фонд бюджету встановлюється рішенням про місцевий бюджет загальною сумою без визначення головного розпорядника бюджетних коштів.

Кошти даного фонду можуть використовуватися на здійснення:

- заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціально-політичного характеру або заходів, пов'язаних із запобіганням виникненню надзвичайних ситуацій;

- інших непередбачених заходів, які можуть здійснюватися за рахунок коштів бюджету, але не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету.

Виділення коштів з резервного фонду бюджету здійснюється на умовах повернення або безповоротній основі. У договорі між головним розпорядником бюджетних коштів та розпорядником бюджетних коштів нижчого рівня або їх одержувачем визначаються строки та поетапний графік [18]

Фінансову базу місцевих бюджетів становлять доходи, які надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків.

Відповідно до Бюджетного кодексу України джерелами доходів місцевих бюджетів виступають 4 групи:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;

- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Основним джерелом формування доходної частини бюджетів усіх рівнів є податки.

Податкові надходження становлять понад 2/3 усіх доходів бюджету [13, с. 24].

У грудні 2014 затверджено зміни до законодавства, відповідно до яких у 2015 році розпочато новий етап бюджетної децентралізації, що передбачає передачу органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і збільшення бюджетних ресурсів для їх виконання. Так, було суттєво розширено доходну частину місцевих бюджетів за рахунок збільшення ставки відрахувань окремих податків, передачі частини податків виключно на місцевий рівень, надання незалежності та фінансової самостійності місцевих бюджетів, зокрема:

- самостійне формування місцевих бюджетів;
- незалежне від термінів прийняття державного бюджету затвердження місцевих бюджетів — до 25 грудня року, що передує плановому;
- спрощено процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій;
- право здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення;
- право самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ;
- передбачено встановлення єдиних нормативів відрахувань загальнодержавних податків за кожною ланкою бюджету;
- відмінено індикативне планування показників[3].

Щодо видатків місцевого бюджету, то ними виступають економічні відносини, що виникають у зв'язку з виконанням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Видатки місцевих бюджетів відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку із задоволенням потреб населення конкретного регіону через використання фінансових ресурсів органами місцевої влади, виконання ними своїх функцій забезпечення фінансування ряду послуг. Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків місцевих бюджетів базується на принципах раціональності, ефективності, цілеспрямованості й доцільності та відповідає стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Видатки та кредитування бюджету класифікуються за:

- 1) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- 2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);
- 3) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- 4) економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету).

Програмна класифікація використовується при застосуванні програмно-цільового методу бюджетування. Місцевий фінансовий орган формує програмну класифікацію видатків та кредитування місцевого бюджету відповідно до пропозицій, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів у бюджетних запитах в період складання проектів рішення про місцевий бюджет.

Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету являє собою систематизацію видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

Функціональна класифікація видатків згруповує видатки бюджету за функціями, які виконує держава. Сюди відносять видатки на освіту, житлово-комунальне господарство, оборону, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, місцеве самоврядування, економічну діяльність тощо.

За економічною класифікацією видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні (видатки розвитку).

Поточні видатки спрямовуються на забезпечення поточного функціонування органів місцевого самоврядування.

Капітальні видатки мають на меті забезпечення розширеного відтворення і спрямовуються на фінансування інноваційної та інвестиційної діяльності [25].

2. Аналіз доходів і видатків місцевих бюджетів в контексті соціально-економічного розвитку територій.

Важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів відіграють доходи та видатки місцевих бюджетів. Їм, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. У них акумулюється понад 80 % усіх фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування[14]. Тому доцільним буде провести їх аналіз у контексті особливостей макроекономічної динаміки України.

Також варто звернути увагу на вплив децентралізації на доходи місцевих бюджетів від 2015 р., оскільки цей рік характеризується запровадженням даної реформи і дозволяє встановити перші здобутки та проблеми у набутті повної незалежності органами місцевого самоврядування.

Відповідно, проаналізуємо дієвість бюджетної децентралізації шляхом порівняння показників виконання доходів місцевих бюджетів у 2014-2016 рр. [17]

З наведених даних у табл. 2.1 ми бачимо, що протягом 2014-2016 рр. частка доходів (без трансфертів) та видатків місцевих бюджетів не є стабільною. Питома вага доходів (без трансфертів) коливається у межах від 6,5% до 7,2% від ВВП, а частка видатків у 2014-2016 рр. – від 14,3% до 14,5%.

Таблиця 2.1
Доходи та видатки місцевих бюджетів в контексті макроекономічної динаміки та формування показників зведеного бюджету України за 2014 – 2016 рр*

Показники	2014	2015	Приріст, млрд грн	Темп приросту, %	2016	Приріст, млрд грн	Темп приросту, %
ВВП, млрд грн	1566,7	1979,5	412,8	26,3	2383,2	403,7	20,4
Доходи зведеного бюджету, млрд грн	456,1	652,0	195,9	43,0	782,7	130,7	20,0
Видатки зведеного бюджету, млрд грн	523,1	679,8	156,7	30,0	835,6	155,8	22,9
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	19,4	19,2	170,6	50,1	41,6

Видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн	223,5	276,9	53,4	23,9	346,2	69,3	25,0
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у ВВП, %	6,5	6,1			7,2		
Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, %	14,3	14,0			14,5		
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у доходах зведеному бюджеті, %	22,2	18,5			21,8		
Частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету, %	42,7	40,7			41,4		

*Складено автором на основі даних [4, 19, 20, 22]

Так, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2014 р. надійшло 101,1 млрд. грн. Відповідно виконання місцевих бюджетів у частині затверджених показників місцевими радами становить 95,6%. Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у ВВП становить 6,5%, у зведеному бюджеті – 22,2%.

Як бачимо (табл 2.1), протягом 2014—2016 рр. частка доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України не перевищує 22,2%, що засвідчує низьку ступінь участі місцевого самоврядування в розв'язанні проблем розвитку регіонів.

Натомість у 2015 р. без урахування міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів надійшло 120,5 млрд. грн. Виконання місцевих бюджетів у частині затверджених показників місцевими радами становить 122,4%. Приріст надходжень до місцевих бюджетів на 19,2 % або на 19,4 млрд грн більше порівняно з попереднім роком. Частка доходів місцевих бюджетів

(без трансфертів) у ВВП зменшилася на 0,4% і становить 6,1%, у зведеному бюджеті зменшилася до 18,5%.

Збільшення доходів місцевих бюджетів в Україні з 2015 р. показує значне розширення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, що робить можливим виконання соціально-економічних завдань і дає змогу закласти підвалини фінансової самодостатності територіальним громадам.

За 2016 рік до місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 170,6 млрд. грн. Виконання місцевих бюджетів за доходами у частині затверджених показників місцевими радами становить 116,8%. Приріст надходжень до місцевих бюджетів проти 2015 року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 41,% або 50,1 млрд. грн. Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у ВВП збільшилася на 1,1% і становить 7,2%, у зведеному бюджеті зросла до 21,8%.

Причина збільшення частки видатків місцевих бюджетів у ВВП у 2016 р. полягає у незначному збільшенні обсягу ВВП та збільшенні самих видатків місцевих бюджетів.

Таке нарощування доходів місцевих бюджетів у 2016 році спричинене завдяки збільшенню податкових надходжень шляхом підвищення ставок та розширення бази оподаткування в частині єдиного податку та ПДФО, оптимізації міжбюджетних трансфертів через перенесення із спеціального до загального фонду державного бюджету фінансування субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад - 1 млрд. грн. та Державного фонду регіонального розвитку, обсяг якого визначено у сумі 3 млрд. грн., економії на сплаті ЄСВ при виплаті заробітних плат працівникам бюджетної сфери через скасування відрахувань 3,6% ЄСВ для працівників та 6,1% для посадових осіб місцевого самоврядування і державних службовців [17].

Отже, децентралізація за два роки запровадження демонструє видимі результати, які полягають у нарощуванні дохідної бази місцевих бюджетів та перевиконанні запланованих показників.

Доцільно зауважити, що основною статтею доходів місцевих бюджетів (без врахування трансфертів) є податкові надходження (табл. 2.2). Так, у 2014 їх величина становила 87,3 млрд грн. або 86,4% від доходів місцевих бюджетів (без трансфертів). У 2015р. їх величина зросла до 98,2 млрд грн. але питома вага зменшилася до 81,5% за рахунок збільшення інших статей доходів. Щодо 2016р. то податкові надходження зросли на 50% до 146,9 млрд грн і їх частка зросла до 86,1%.

Таблиця 2.2
Динаміка обсягу та структури доходів місцевих бюджетів України у 2014-2016 рр. *

Показники	2014	2015	2016
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	170,6
Податкові надходження, млрд грн	87,3	98,2	146,9
питома вага, %	86,4	81,5	86,1
Неподаткові надходження, млрд грн	12,3	20,1	21,9
питома вага, %	12,2	16,7	12,8
Доходи від операцій з капіталом, млрд грн	1,1	1,6	1,4
питома вага, %	1,1	1,3	0,8

*Складено автором на основі даних [20]

У 2014 – 2016 рр. обсяги неподаткових надходжень також зростали (табл. 2.2), хоча питома вага змінювалася по різному. Так, у 2014 р. їх величина становила 12,3 млрд грн з часткою в доходах місцевих бюджетів (без трансфертів) 12,2%. На наступний рік їх величина зросла на 7,8 млрд грн, а частка зросла до 16,7%. Щодо 2016 р. то питома вага дещо зменшилася до 12,8%, а надходження зросли до 21,9 млрд грн.

Доходи від операцій з капіталом займають невелику величину у структурі доходів бюджетів відповідно 1,1, 1,6 і 1,4 млрд грн за 2014-2016 роки, а їх частка - 1,1, 1,3 і 0,8% (табл 2.2).

Проте найбільшою проблемою формування дохідної частини місцевих бюджетів України є велика частка трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів (56,4%, 59,1%, 53,4% у доходах місцевих бюджетів у 2014-2016 рр., відповідно)(табл. 2.3), що свідчить про надмірну залежність від коштів державного бюджету(рис. 2.1). Потрібно наголосити на зміні структури обсягу трансфертів.

Таблиця 2.3

Динаміка трансфертів місцевих бюджетів у 2014-2016 рр. *

Показники	2014	2015	2016
Доходи місцевих (з трансфертами) бюджетів, млрд грн	231,7	294,5	366,1
Офіційні трансферти питома вага, %	130,6 56,4	174,0 59,1	195,4 53,4

*Складено автором на основі даних [20]

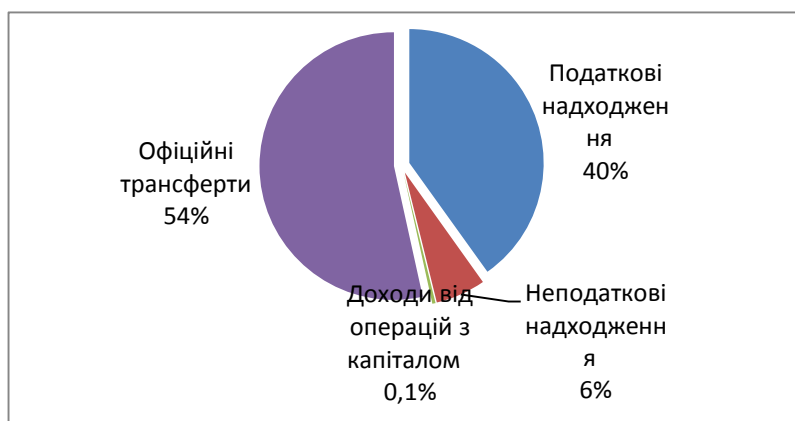

Рис.2.1. Структура доходів місцевих бюджетів (з трансфертами) за 2016 рік [20]

Щодо видатків місцевих бюджетів (табл. 2.1), то зазнала їх змін структура. Зросла частка видатків на виконання самоврядних повноважень, що свідчить про підвищення видаткової автономності місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні. Так, у 2014 р. вони становили 223,5 млрд грн., їх питома вага у ВВП - 14,3%, а у

видатках зведеного бюджету - 42,7%. У 2015 р. їх величина зросла на 23,9% або на 53,4. Питома вага видатків у ВВП зменшилася до 6,1%, а у зведеному бюджеті до 40,7%. На 25% зросли видатки місцевих бюджетів у 2016 р і становили 346,2 млрд грн, їх частка у ВВП зросла до 21,8%, а у видатках зведеного бюджету до 41,4%.

Аналізуючи структуру видатків за функціональною класифікацією місцевих бюджетів (табл. 2.4) відмітимо, що основний їх обсяг спрямовується на освіту (32,0% у 2014 р.; 30,3% у 2015 р.; 27,3% у 2016р.), охорону здоров'я (20,8% у 2014 р.; 21,5% у 2015 р. та 18,2% у 2016р.) та соціальний захист і соціальне забезпечення населення (25,7% у 2014 р.; 26,2% у 2015 р.; 30,7% у 2016р.). У структурі видатків місцевих бюджетів у 2016 р., порівняно з 2014 - 2015 рр. значно зросла частка видатків на економічну діяльність (з 4,1% у 2014 р. до 10,0% у 2016 р.). Частка видатків на житлово-комунальне господарство у 2016 р., порівняно з 2014р. та 2015 р., зменшилася з 7,9% у 2014 та 5,7% у 2015р. до 5,1% у 2016р.

Таблиця 2.4

Динаміка обсягу та структури видатків місцевих бюджетів України за функціональною класифікацією у 2014-2016 рр. *

Показники	2014	2015	2016
Загальнодержавні функції, млрд грн	11,0	14,5	16,2
питома вага, %	4,9	5,2	4,7
Оборона, млрд грн	0,002	0,011	0,008
питома вага, %	0,001	0,004	0,002
Громадський порядок, безпека та судова влада, млрд грн	0,2	0,3	0,4
питома вага, %	0,110	0,115	0,112
Економічна діяльність, млрд грн	9,2	19,1	34,8
питома вага, %	4,1	6,9	10,0
Охорона навколишнього природного середовища, млрд грн	0,9	1,5	1,5
питома вага, %	0,4	0,5	0,4
Житлово-комунальне господарство, млрд грн	17,7	15,7	17,5
питома вага, %	7,9	5,7	5,1
Охорона здоров'я, млрд грн	46,6	59,6	63,0
питома вага, %	20,8	21,5	18,2

Духовний та фізичний розвиток, млрд грн	9,0	9,6	11,9
питома вага, %	4,0	3,5	3,4
Освіта, млрд грн	71,4	84,0	94,6
питома вага, %	32,0	30,3	27,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення, млрд грн	57,4	72,6	106,4
питома вага, %	25,7	26,2	30,7
Разом	223,5	276,9	346,3

*Складено автором на основі даних [20]

Таким чином, можна стверджувати, що пріоритетними напрямками видатків місцевих бюджетів у 2014 - 2016 рр. є видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення. Виділення таких пріоритетів свідчить, з одного боку про соціальну спрямованість місцевих бюджетів, а з іншого - про обмеженість фінансових ресурсів на регіональному рівні.

Незначними є видатки місцевих бюджетів на фінансування загальнодержавних функцій (11 млрд грн у 2014 р., або 4,9% від загального обсягу видатків місцевих бюджетів на ці цілі; у 2015 р. –14,5 млрд грн, або 5,2%), духовний та фізичний розвиток (9,0 млрд грн, або 4,0% у 2014р.; 9,6 млрд грн, або 3,5% у 2015р.; 11,9 млрд грн, або 3,4% у 2016 р. відповідно).

Проаналізувавши обсяги доходів і видатків місцевих бюджетів в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2015-2016 рр. (табл. 2.5) можна побачити суттєве збільшення як і доходів, так і видатків по кожному регіону.

Таблиця 2.5

Обсяг доходів і видатків місцевих бюджетів в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2015-2016 рр. *

млрд грн

№ п/п	Назва території	Доходи		Видатки	
		2015	2016	2015	2016
1	Вінницька	3,8	5,7	11,0	13,7
2	Волинська	2,2	3,1	7,7	9,4
3	Дніпропетровська	13,2	17,9	24,1	31,0
4	Донецька	7,1	8,7	13,7	15,8
5	Житомирська	2,8	4,1	8,7	11,0
6	Закарпатська	2,1	3,1	8,5	10,0
7	Запорізька	5,6	8,7	11,9	15,5
8	Івано-Франківська	2,6	3,7	9,7	12,1
9	Київська	6,1	9,2	12,7	16
10	Кіровоградська	2,4	3,6	6,9	8,5

11	Луганська	2,2	2,5	4,5	6,1
12	Львівська	6,4	10,0	17,9	22,6
13	Миколаївська	2,9	4,3	7,7	9,5
14	Одеська	6,9	10,8	15,8	19,7
15	Полтавська	4,8	6,9	10,4	14
16	Рівненська	2,2	3,1	8,4	10,1
17	Сумська	2,7	4,0	7,7	9,9
18	Тернопільська	1,9	2,6	7,0	9,2
19	Харківська	7,9	11,3	17,3	22,1
20	Херсонська	2,3	3,3	6,8	8,3
21	Хмельницька	2,9	4,2	9,0	11,2
22	Черкаська	3,2	4,7	8,7	11,2
23	Чернівецька	1,7	2,5	5,9	7,3
24	Чернігівська	2,4	3,7	7,1	8,7
25	м.Київ	22,2	29,2	28,0	33,4
Всього		120,5	170,6	276,9	346,2

*Складено автором на основі даних [20]

Зокрема, до територій з найбільшими доходами до місцевих бюджетів за 2016р. (табл.2.5) відносяться м. Київ – 29,2 млрд грн, Дніпропетровська обл. – 17,9 млрд грн, Харківська обл. – 11,3 млрд грн, Одеська обл. – 10,8 млрд грн і Львівська – 10 млрд грн. Найменше доходів надійшли до Луганської, Чернівецької областей – 2,5 млрд грн, до Тернопільської обл.– 2,6 млрд грн, Волинської, Закарпатської та Рівненської областей – по 3,1 млрд грн.

Щодо видатків (табл.2.5), то їх найбільше здійснено місцевими бюджетами у 2016 році м. Києвом – 33,4 млрд грн., Дніпропетровською обл. – 31 млрд грн., Львівською обл. – 22,6 млрд грн., Харківською обл. – 22,1 млрд грн., Одеською обл. – 19,7 млрд грн., Київською обл – 16 млрд грн. Найменше видатків здійснили місцеві бюджети таких областей як Луганська – 6,1 млрд грн., Чернівецька – 7,3 млрд грн., Херсонська – 8,3 млрд грн., Кіровоградська – 8,5 млрд грн., Чернігівська – 8,7 млрд грн.

Незважаючи на значні обсяги міжбюджетних трансфертів, які отримують місцеві органи влади з державного бюджету, на даний час рівень фінансування видатків місцевих бюджетів є недостатнім для дієвого функціонування територіальних громад, зокрема житлово-комунального господарства, існує потреба у додатковому фінансуванні автомобільних доріг, духовного і фізичного розвитку, охорони навколишнього середовища.

3. Перспективи наповнення місцевих бюджетів України.

Проблема формування дохідної бази місцевих бюджетів останніми роками знаходиться в центрі вивчення науковців, та безпосередньо працівників органів місцевої влади. Сьогодні наявна система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низькими обсягами власних надходжень місцевих бюджетів, що породжує збільшення обсягів державної допомоги. Постійний дефіцит фінансових ресурсів в місцевих органах та нестабільність структури дохідних джерел стали проблемою національного значення. Тому вдосконалення процесів організації міжбюджетних відносин у частині формування фінансових ресурсів регіонів залишається дуже важливим питанням.

Реальні фінансові можливості місцевих органів влади доволі обмежуються, що спричиняє гальмування демократичних трансформацій у нашій державі. Відносний характер фінансової незалежності місцевого самоврядування робить актуальною проблему поділу доходів місцевих бюджетів в Україні.

В умовах важкої політичної та економічної ситуації, що спричинена останніми подіями в Україні, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин». Так, розпочався новий етап реформ децентралізації влади, що за попередніми даними дасть можливість місцевим бюджетам збільшити свої повноваження для проведення ефективної економічної політики на місцях [12].

Проте реформа залишається на стадії вдосконалення, оскільки адміністративно-територіальний устрій України успадкувався ще з радянських часів, а система виконавчої влади і органів місцевого самоврядування побудовані на основі вертикальної системи прийняття рішень. Тобто місцеві органи влади у фінансових питаннях є дуже залежними від центру. Ускладнюється процес проведення реформи ще й тим, що частина країни знаходиться в зоні окупації.

Основними проблемами, що заважають проведенню реформи децентралізації бюджетної політики місцевих органів самоврядування є:

– повноваження органів місцевої влади залишаються обмеженими та нечітко розмежованими, що знижує їх спроможність вирішувати питання місцевого значення в межах визначених Конституцією України [23].

– місцеві бюджети залишаються надто слабкими та залежними від центру, при цьому вони обмежені в частині їх формування. Є постійний дефіцит фінансових ресурсів, що унеможлиблює виконання делегованих державою повноважень. Надходження до місцевого бюджету є низькими, а держава у свою чергу не всилі виконати фінансові зобов'язання в частині переданих повноважень.

– проблемою також залишаються земельні питання, оскільки землі, що знаходяться на території сільських, селищних та міських рад не входять до населених, а тому не підпадають під юрисдикцію місцевих органів влади.

– стара система адміністративно-територіального устрою радянського типу має схему вертикального прийняття рішень [16].

На обсяги фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування впливає багато факторів, головні серед яких:

- розподіл повноважень між органами державної влади й місцевим самоврядуванням;

- розподіл дохідних джерел державного та місцевого бюджетів;

- діюча система оподаткування, перелік податків і внесків, їх ставки, пільги;

- організація міжбюджетних відносин і порядок передачі трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету;

- стан фінансового ринку країни й реальні можливості органів місцевого самоврядування у сфері використання запозичених (кредитів) і залучених коштів (місцевих позик);

- склад і фінансовий стан підприємств та інших суб'єктів господарювання, які належать до місцевого господарства;

- конкретні зусилля органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення соціально-економічного стану територій, населених пунктів, пошук альтернативних джерел доходів[21].

Важливим напрямом розв'язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць. На формування доходів місцевих бюджетів має впливати соціально-економічна ситуація на території місцевого самоврядування та виконання програм розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Водночас в Україні понад 90% усіх бюджетів дотаційні й лише 8% — це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. Удосконалення процесів формування доходів місцевих бюджетів сприятиме підвищенню рівня їх фінансової забезпеченості та зменшенню частки міжбюджетних трансфертів, що, у свою чергу, сприятиме зведенню до мінімуму кількості дотаційних бюджетів.

Проводячи бюджетну політику місцеві органи влади і держава повинні оптимально поєднувати інтереси суспільства, окремих територій, підприємств і громадян. Визначальним має бути збалансований розвиток приватних і державних інтересів у бюджетній політиці. Від того, наскільки ефективними та досконалими будуть механізми формування та використання доходів місцевих бюджетів, залежить реальність виконання програм регіонального розвитку [10, с.64].

Основними надходженнями до місцевих бюджетів є податкові надходження. Невміння місцевих органів влади реалізовувати прихований податковий потенціал та ефективно регулювати економічну діяльність на місцях, непрозорість в адмініструванні окремих податків призводять до недовикористання наявних можливостей оподаткування[18]. Внаслідок значного обсягу тіньової діяльності та зайнятості поза увагою фіскальних

органів залишаються персональні доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу.

Вітчизняна практика місцевого оподаткування свідчить про те, що система місцевих податків і зборів виконує у країні допоміжну роль щодо державного оподаткування, торкаючись об'єктів, які або не становлять інтересу для державного справляння, або за своєю природою не можуть бути охоплені державними податками[6].

Для вдосконалення існуючої системи місцевого оподаткування слід не лише забезпечити максимальне надходження вже існуючих податків і зборів, чого можна досягти за рахунок створення більш прозорої процедури справляння податків, зацікавлення місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у реалізації всіх фіскальних можливостей шляхом надання їм більших повноважень у цій сфері, але й доповнити перелік тими податками і зборами, які відносяться до загальнодержавних, хоча фактично повністю зараховуються до місцевих бюджетів.

У більшості країн ефективним джерелом наповнення місцевих бюджетів виступає податок на нерухомість. Запровадження в Україні такого податку стало ще одним вагомим кроком до збільшення власних надходжень місцевих бюджетів. В той же час необхідним є вдосконалення механізму справляння цього податку, запровадження диференційованих ставок, які б залежали від реальних факторів впливу на вартість та, відповідно, впливали б на розмір податкового тягаря для різних верств населення.

Важливим також є питання впровадження адекватних заходів відповідальності платників місцевих податків і зборів за порушення ними законодавства та створення дієвого механізму контролю за платниками податків, вчасністю сплати податків, тощо[1]. Вирішення цього питання призведе до зменшення тіньового сектору, зниження кількості фактів ухиляння від сплати податків, що позитивно позначиться як на доходах місцевих

бюджетів так і на економіці регіонів та країни загалом, створить позитивний імідж держави на міжнародному рівні та, в подальшому, дасть змогу якісно трансформувати економіку, підвищити якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, суттєво вплинути на благоустрій та рівень життя населення.

Оскільки податки сплачуються, в основному, з доходів економічних суб'єктів, проблему наповненості дохідної частини місцевих бюджетів доцільно розв'язувати через зміцнення та нарощування виробничих потужностей суб'єктів господарювання, чим забезпечуватиметься кращий рівень дохідності і економічне зростання адміністративно- територіальної одиниці за місцем розміщення суб'єкта господарювання.

Позитивний результат очікується багатьма вітчизняними науковцями і політиками щодо збільшення поповнення місцевих бюджетів від надходження плати за парковку автомобілів. Так склалося, що діяльність, пов'язана з паркуванням транспортних засобів, сьогодні набула широкого розповсюдження. При цьому плата за парковку автомобілів є одним з найбільш важливих джерел наповнення місцевих бюджетів у країнах з усталеними традиціями місцевого самоврядування. Натомість в Україні протягом останніх років мала місце дещо інша ситуація: надходження збору за паркування автотранспорту склали менше 1 % від загального обсягу місцевих податків і зборів. Така тенденція спричинена тим, що даний збір є вибірково для їх справляння. Тобто місцевим радам надано право самостійно вирішувати питання щодо його встановлення. Також проблема виникає в тому, що Податковий кодекс України значно ускладнив процедуру справляння збору за місця для паркування транспортних засобів. Місцеві ради не повністю використовують резерви від цього збору по причині відсутності дієвого контролю за наявністю договорів оренди на землю під парковки, меж і розміток місць для паркування, приборів фіксації в'їзду автотранспорту на парковку. Поліпшення механізму його справляння в Податковому кодексі України разом з

рядом чинників – збільшення кількості транспортних засобів, розширення мережі платних зон паркування та покращення якості наданих сервісних послуг – сприятимуть зростанню темпів надходження даного збору[2].

З метою виявлення невикористаних земель, земельних ділянок, що пустують і не передані в оренду, необхідно зробити повну інвентаризацію земельних ділянок на територіях місцевих громад, якщо необхідно, укласти угоди з орендарями та забезпечити повне надходження плат до місцевих бюджетів. Також потрібно регулярно здійснювати індексацію грошової оцінки земель. Брак наповнення дохідної частини місцевих бюджетів земельним податком зумовлений заниженою грошовою оцінкою вартості земель та ведення недосконалого їх обліку.

Для підвищення ефективності поповнення дохідної частини місцевих бюджетів необхідно також запровадити в дію зміну принципів планування та виконання доходів місцевих бюджетів.

Для забезпечення збільшення доходів бюджету від податку з доходів фізичних осіб потрібно збільшити рівень заробітної плати, ліквідувати заборгованості із заробітної плати, зменшити або ліквідувати тінізацію доходів, що потребує дій від центральних органів виконавчої влади[2].

Для зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів і тим самим забезпечення фінансової спроможності територіальних громад на сучасному етапі, необхідно:

- надати органам місцевого самоврядування прав у запровадженні власних податків і зборів, ставки та базу оподаткування яких вони могли б регулювати самостійно, при умові контролю загального рівня податкового навантаження з боку держави;

- внести відповідні зміни до ПК України та БК України щодо надання таким податкам, як податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб статусу місцевих податків та відповідно змінити і вдосконалити порядок їх справляння. На початковому етапі стовідсоткове відрахування таких

податків, на наш погляд, буде неможливе, так як це сильно позначиться на дохідній базі державного бюджету. Але через деякий час таке зменшення буде виправданим, так як за наявності достатніх доходів місцевих бюджетів, знизиться розмір державної допомоги ним. Одержані кошти від сплати цих податків до місцевих бюджетів можна спрямувати на модернізацію житлово-комунального господарства, збільшення благоустрою, ремонт доріг, виконання програм соціально-економічного розвитку та ін.

- підвищити роль органів місцевого самоврядування та податкових служб у легалізації доходів місцевих підприємств та фізичних осіб-підприємців, з метою наповнення доходної частини місцевих бюджетів податковими надходженнями;

- здійснювати ефективний і дієвий контроль з боку податкових служб та державних реєстраторів за сплатою місцевих податків і зборів, їх правильним обчисленням та своєчасним нарахуванням суб'єктами господарювання та їх відокремленими підрозділами [8];

- розглядати у його межах реалізації стратегії розвитку місцевого самоврядування, головне місце в якій повинен посідати пошук власних джерел коштів, розширення фінансово-економічної бази регіону;

- розвивати державно-приватне партнерство, яке дозволить збільшити обсяги фінансування соціально-економічного розвитку регіонів, завдяки співробітництву між публічним і приватним сектором, та надасть можливість використовувати альтернативні приватні джерела капіталу, дозволяючи реалізовувати важливі й термінові проекти;

- розвивати фінансову самостійність місцевих органів влади шляхом удосконалення впровадження програмно-цільового методу управління бюджетними ресурсами;

- зараховувати у повному обсязі надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів;

- запровадити прозорі процедури щодо продажу та оренди земельних ділянок через відповідні аукціони з метою збільшення надходжень від податку на землю та забезпечення контролю за цим процесом з боку територіальної громади;

- посилити контроль за об'єктами нарахування податку на нерухоме майно[17].

- залучати громади до складання видаткової частини бюджету[24]

- запровадити планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу;

- посилити інвестиційну складову місцевих бюджетів[10].

Реалізація цих напрямів дозволить підвищити рівень власних доходів місцевих бюджетів, створити стимули для саморозвитку, підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, знизити різницю територій за рівнем бюджетної забезпеченості та в кінцевому підсумку досягти фінансової стабілізації та сталого соціально-економічного розвитку регіонів [26].

Висновки

Місцеві бюджети є важливою ланкою бюджетної системи України, саме вони забезпечують органи державної влади та органи місцевого самоврядування грошовими коштами, які необхідні для виконання ними своїх функцій.

Аналіз доходів місцевих бюджетів після двох років запровадження децентралізації дає підставу визнати її як прорив у місцевому самоврядуванні, оскільки місцеві бюджети підвищили дохідну базу, покращили видаткову частину, що створило умови для набуття повної фінансової самостійності органами місцевого самоврядування та розвитку кожної територіальної громади.

Щодо аналізу структури видатків місцевих бюджетів України у 2014 - 2016 рр, то найбільшу питому вагу становлять видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення, що можна сказати про соціальну спрямованість бюджетної політики. Відносно висока питома вага видатків у соціальну сферу є загалом позитивна для суспільства. Видатки на соціальний розвиток забезпечують у майбутньому розв'язання питань економічного розвитку. Проте на цей час в Україні видатки соціального напрямку націлені виключно на фінансування споживацьких потреб, зокрема, на збільшення розмірів соціальних виплат.

Результати проведеного дослідження надають змогу стверджувати, що в Україні доволі актуальним залишається питання недостатності бюджетних коштів для фінансування власних і делегованих повноважень місцевих органів влади. Викликає занепокоєння велика кількість дотаційних бюджетів і значний обсяг міжбюджетних трансфертів, що говорить про фінансову неспроможність місцевих органів влади виконувати покладені на них повноваження у повному обсязі, оскільки місцеві податки і збори складають лише невелику частину доходів місцевих бюджетів.

Основними напрямками збільшення дохідної частини місцевих бюджетів є розвиток державно-приватного партнерства, запровадити прозорі процедури щодо продажу та оренди земельних ділянок, проведення індексації грошової вартості земельних ділянок, збільшення розміру заробітної плати, ліквідація заборгованості по заробітній платі та ліквідація тінізації доходів, запровадити планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу, залучати населення до контролю за ефективним використанням коштів та ін.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Д. П. Місцеві податки та збори у контексті Податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект/ Д. П. Бондаренко // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://elkniga.info/book_373_glava_5_M%D0%86S%D0%A1EV%D0%86_PODATKI_TA_ZBORI_U_.html
2. Борох Н. М. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України в кризовий період економіки // Бізнес Інформ. – 2014. – №6. – С. 55–56
3. Бюджетний кодекс України (редакція від 09.12.2015, підстава 791- 19) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
4. Валовой внутренний продукт Украины [Електронний ресурс]. – Джерело доступу <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
5. Ганущак Ю. І. Г19 Місцеві бюджети / Юрій Ганущак. – К. : Легальний статус, 2013. – 48 с. – (Бібліотека депутата місцевої ради), с. 6.
6. Гнип І. П. Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні / І. П. Гнип // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=344>
7. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : моногр. / В. Г. Дем'янишин – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с., с. 412].
8. Ємельянов В. М. Окремі питання наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання / В. М. Ємельянов, А. А. Ібрагімова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. - 2015. - Т. 239, Вип. 237. - С. 57-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2014_239_237_12
9. Кириленко О. П. Місцеві фінанси. Підручник. За редакцією О.П. Кириленко. –К.: «Знання». –2006. –667с.,ст. 78

10. Клименко О. М. Сучасний стан дохідної частини місцевих бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економіка та держава. - 2016. - № 11. - С. 61-64., с.64
11. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] / Т. С. Костюк. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-tsvorcha-robota-detsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini>
12. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник / Мирослав Кульчицький. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. –302с., ст. 24
13. Ливдар М. В. Аналітична оцінка місцевих бюджетів / М. В. Ливдар // Ефективність державного управління. - 2014. - Вип. 38. - С. 519-528. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_38_66
14. Лободіна З. М. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій в контексті проведення бюджетної реформи / З. М. Лободіна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 124–128.
15. Маршук Л. М. Децентралізація влади та формування місцевих бюджетів в Україні / Л. М. Маршук, О. О. Матяш, Н. С. Репа // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 103-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_29
16. Надал С. Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні / С. Надал, Н. Спасів // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2016. - Вип. 2. - С. 102-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_2_11
17. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 354 с.
18. Річні звіти Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
19. Річні звіти Державного Казначейства України про виконання Державного та місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http:// www.treasury.gov.ua](http://www.treasury.gov.ua).

20. Румянцева Г.І. Стан та шляхи посилення дохідної бази місцевих бюджетів / Г.І. Румянцева // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2014. - Вип. 8(2). - С. 43-47. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8%282%29__9
21. Статистичний збірник: «Бюджет України 2015» підготовлено відділом статистики державних фінансів Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів України
22. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування [Текст] / Ю. Л. Субботович // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка [Текст], 2013. – № 13 – С. 44-46.
23. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет – конференції. – Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. – 338 с.,ст.16
24. Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 576с.
25. Третяк Д. Д. Місцеві бюджети у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України: автореф. дис ... канд. екон. наук / Д. Д. Третяк . – Київ : Б. в., 2013 . – 19 с.